

I කොටස

1. ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1505 සිට 1948 දක්වා
2. සමාජයක අතීතගත වූ, පසුබෑමට පත් වූ හෝ විනාශ වූ සංස්කෘතික, ආගමික, අධ්‍යාපනික හා දේශපාලනික අංග ප්‍රතිසංස්කරණය කර නැවත ජීවත් කිරීමේ ක්‍රියාවලියක් වන අතර, එය සමස්ත සමාජ ප්‍රතිසංස්කරණයක් (Total Social Reformation) ලෙස හැඳින්විය හැකිය.
3. පෘතුගීසි (1505-1658), ලන්දේසි (1658-1796), බ්‍රිතාන්‍ය (1796-1948)
4. දිවයින පළාත් තුනකට (බටහිර, දකුණු, උතුරු) විභාග කිරීම; ඒකීය මධ්‍යම පාලනයක් ස්ථාපිත කිරීම; බදු, නීති, අධිකරණ පද්ධති ඒකාකාරී කිරීම; කොළඹ නගරය මධ්‍යස්ථානය කරගත් පරිපාලන ව්‍යුහයක් ඇති කිරීම
5. සර්වජන වැඩිහිටි ඡන්දය මත පදනම් වූ ප්‍රථම ව්‍යවස්ථාදායක මන්ත්‍රී මණ්ඩලය නිර්මාණය කිරීම; "රාජ්‍ය තුළ රාජ්‍යය" ලෙස හැඳින්වෙන අර්ධ-ස්වයං පාලන ක්‍රමයක් හඳුන්වාදීම
6. තේ (1867 - ජේම්ස් ටේලර් විසින්), රබර් (1876 - හෙන්රි වික්රමසිංහ විසින්)
7. ජේම්ස් ද අල්විස් (ග්‍රාමීය අධ්‍යාපනය ප්‍රවර්ධනය කිරීම), සී.ඩබ්ලිව්.ඩබ්ලිව්. කන්නන්ගර (බෞද්ධ අධ්‍යාපනය සංවර්ධනය)
8. මිගෙට්ටුවත්තේ ගුණානන්ද හිමි (බෞද්ධ විවේචනාත්මක චින්තනයේ පියා), වලිවිට සරණංකර හිමි (සියම් නිකාය ප්‍රතිස්ථාපනය)
9. 1931 මැක්ලොම් ව්‍යවස්ථාව
10. විදේශ මුදල් ආදායම වැඩිවීම; රජයට බදු ආදායම ලැබීම; රැකියා අවස්ථා ස්ථාපිත වීම; බැංකු පද්ධතිය ආරම්භය (බ්‍රිතාන්‍ය ඉන්දියානු බැංකුව, 1841)
11. නවීන අධ්‍යාපන පද්ධතියක් හඳුන්වාදීම (උසස් අධ්‍යාපනය සහ වෘත්තීය අධ්‍යාපනය); යටිතල පහසුකම් සංවර්ධනය (රේල්, මාර්ග, වරාය, ජල සම්පාදනය); නවීන ආර්ථික ක්‍රමවේද හඳුන්වාදීම (බැංකු, විමුක්තිකරණ, විශ්වාසවන්තත්වය); සෞභිත්‍ය හා කලා සංවර්ධනය (නවකතා, නාට්‍ය, විද්වත් සෞභිත්‍ය)
12. සම්ප්‍රදායික සමාජ ව්‍යුහය බිඳවැටීම (ගම්බද සමාජයේ අවසන් වීම); ආර්ථික අසමතුලිතතා (වාණිජ වගා මත අධික රඳා පැවතීම); සංස්කෘතික අර්බුදය

(බටහිර සංස්කෘතිය හා සම්ප්‍රදායික සංස්කෘතිය අතර ගැටුම්); භූමි හිමිකම් සහ කෘෂිකර්මය ස්වාධීනත්වය නැතිවීම

II කොටස (13, 14, 15, 16)

13(අ)

ශ්‍රී ලංකාවේ පුනරුදය යනු යටත් විජිත යුගයේදී (ක්‍රි.ව. 1505 සිට 1948 දක්වා) සිදු වූ සමාජ, ආර්ථික, අධ්‍යාපනික, සංස්කෘතික හා දේශපාලනික ක්ෂේත්‍රවල මූලික වෙනස්කම් සමූහයකි. මෙය සරලව කිසියම් එක් ක්ෂේත්‍රයකට සීමා වුවක් නොව, එය සමස්ත සමාජ ප්‍රතිසංස්කරණයක් (Total Social Reformation) ලෙස සැලකිය හැකිය. මෙම ඓතිහාසික පසුබිම තුළ දිවයින පෘතුගීසි (1505-1658), ලන්දේසි (1658-1796) සහ බ්‍රිතාන්‍ය (1796-1948) යන යටත් විජිත බලවතුන් තිදෙනාගේ පාලනයට නතු විය. බටහිර බලපෑම් හා සම්ප්‍රදායික ශ්‍රී ලාංකික අගයන් අතර ගැටුම් හා සංස්ථාවන්ගේ තුළින් මෙම පුනරුදය ගොඩනැගුණි.

13(ආ)

ශ්‍රී ලංකාවේ පුනරුදයට මූලික වූ ප්‍රධාන සාධක පහ:

- යටත් විජිත බලපෑම:** පෘතුගීසි, ලන්දේසි සහ බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත බලවතුන්ගේ පාලනය හරහා බටහිර සංස්කෘතිය, ආගම, අධ්‍යාපනය හා ආර්ථික ක්‍රමවේද හඳුන්වාදීම.
- බටහිර අධ්‍යාපනය:** මිෂනාරි හා රජයේ පාසල් හරහා ඉංග්‍රීසි භාෂාව හා බටහිර දැනුම ප්‍රචලිත වීම, එමගින් ප්‍රබුද්ධ පන්තියක් (Educated Elite) ඇති වීම.
- ආගමික පුනර්ජීවනය:** බෞද්ධ පුනරුදය හරහා බුද්ධාගම ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම, බෞද්ධ අධ්‍යාපන පද්ධතියක් ස්ථාපිත කිරීම, බෞද්ධ සංස්කෘතිය ආරක්ෂා කිරීම.
- ආර්ථික වෙනස්කම්:** ස්වයංපෝෂිත කෘෂිකර්මයේ සිට වාණිජ කෘෂිකර්මයට (Plantation Economy) මාරුවීම, තේ, රබර් වැනි නව වගා හඳුන්වාදීම, මුදල් ආර්ථිකය හඳුන්වාදීම.
- දේශපාලනික හා ජාතිකවාදී චලන:** යටත් විජිත පාලනයට එරෙහිව ජාතිකවාදී චින්තනය වර්ධනය වීම, නිදහස් අරගලය ශක්තිමත් වීම, දේශපාලනික ස්වයං පාලනය සඳහා අධිෂ්ඨානය වර්ධනය වීම.

14(අ)

බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත පාලනය යටතේ ශ්‍රී ලංකාවේ මධ්‍යම පාලන ඒකාබද්ධ කිරීමේ

ක්‍රියාවලිය 1833 කොල්බ්‍රොක් සම්මේලනය (Colebrooke Commission) මගින් ව්‍යවස්ථාපිත විය. 1815 වර්ෂයේදී මහනුවර රාජධානිය අල්ලා ගැනීම සමස්ත දිවයිනම එක්සත් පාලනයක් යටතට ගැනීමේ අවසාන පියවර විය. ඉන් පසුව, කොල්බ්‍රොක් සම්මේලනයේ නිර්දේශ මත:

1. දිවයින පළාත් තුනකට (බටහිර, දකුණු, උතුරු) විභාග කරන ලදී.
2. ඒකීය මධ්‍යම පාලනයක් ස්ථාපිත කරන ලදී.
3. බදු එකතු කිරීමේ පද්ධතිය ඒකාකාරී කරන ලදී.
4. බ්‍රිතාන්‍ය නීති පද්ධතිය හඳුන්වා දෙන ලදී.
5. අධිකරණ ක්‍රමය කේන්ද්‍රගත කරන ලදී.
6. කොළඹ නගරය මධ්‍යස්ථානය කරගත් පරිපාලන ව්‍යුහයක් ඇති කරන ලදී. මෙම ප්‍රතිසංස්කරණය මධ්‍යම පාලන ඒකාබද්ධ කිරීමේ ක්‍රියාවලිය ලෙස හැඳින්වෙන අතර, එය නූතන ශ්‍රී ලංකාවේ පරිපාලනික ව්‍යුහයේ පදනම ලෙස සැලකේ.

14(ආ)

1931 මැක්‍රොම් ව්‍යවස්ථාව (Donoughmore Constitution) යටත් විජිත ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන ඉතිහාසයේ වැදගත්ම මොහොතක් ලෙස සැලකේ. මෙම ව්‍යවස්ථාවේ විශේෂත්වයන් හා ප්‍රධාන අඩංගුව:

1. සර්වජන වැඩිහිටි ඡන්දය (Universal Adult Franchise): වයස අවුරුදු 21ට ඉහළ සියලුම පුරවැසියන්ට ඡන්ද බලය ප්‍රදානය කිරීම.
2. ද්විමණ්ඩල පද්ධතිය: රාජ්‍ය සභාව (State Council) හා මන්ත්‍රී මණ්ඩලය (Board of Ministers) යන කොටස් දෙකකින් යුත් ව්‍යවස්ථාදායක ආයතනයක් නිර්මාණය කිරීම.
3. ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩු (Local Government): පළාත් පාලන ආයතන හඳුන්වාදීම.
4. අංශ තුන වෙන් කිරීම: විධායක, ව්‍යවස්ථාදායක, අධිකරණ අංශ වෙන් කිරීමේ මූලධර්මය අනුගමනය කිරීම.
5. "රාජ්‍ය තුළ රාජ්‍යය" (State within a State): අර්ධ-ස්වයං පාලන ක්‍රමයක් හඳුන්වාදීම.

6. **සමස්ත ලංකාව සඳහා ඒකීය ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති** සම්මත කිරීමට හැකියාව ලබාදීම. මෙම වයවස්ථාව ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සම්ප්‍රදායේ පදනම ලෙස සැලකේ.

15(අ)

පුනරුද්‍රව්‍යයේදී ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථිකයේ සිදු වූ මූලික වෙනස්කම්:

1. **කෘෂිකර්මය විප්ලවය:** ස්වයංපෝෂිත කෘෂිකර්මයේ (Subsistence Economy) සිට **වාණිජ කෘෂිකර්මයට** (Plantation Economy) මාරුවීම. තේ (1867), රබර් (1876), කොප්‍රා, කොකෝ වැනි අපනයන පදනමින් කෘෂිකර්මය සංවර්ධනය.
2. **ආර්ථික ව්‍යුහයේ වෙනස:** සම්ප්‍රදායික ගම්බද සමාජයේ සිට **මුදල් ආර්ථිකයකට** (Monetized Economy) සංක්‍රමණය. බැංකු පද්ධතිය (බ්‍රිතාන්‍ය ඉන්දියානු බැංකුව, 1841), ණය සමාගම්, විමුක්තිකරණ සමාගම් ඇතිවීම.
3. **ප්‍රවාහන හා සන්නිවේදන සංවර්ධනය:** රේල් පථ (1864), මාර්ග, වරාය (කොළඹ, ගාල්ල, ත්‍රිකුණාමලය) සංවර්ධනය.
4. **වෙළඳපල පද්ධතිය:** විදේශ වෙළඳපල සමඟ සෘජු සබඳතා ස්ථාපිත වීම. අපනයන-ආනයන ආර්ථිකයක් බිහිවීම.
5. **බදු පද්ධතිය:** බ්‍රිතාන්‍ය බදු පද්ධතිය හඳුන්වාදීම, රජයේ ආදායම් මූලාශ්‍ර ලෙස.

15(ආ)

තේ වගාවේ බහුමාන බලපෑම් විශ්ලේෂණය:

ආර්ථිකයට බලපෑම්:

- **ධනාත්මක:** විදේශ මුදල් ආදායම වැඩි වීම, රජයට බදු ආදායම ලැබීම, රැකියා අවස්ථා ස්ථාපිත වීම, බැංකු පද්ධතිය සංවර්ධනය වීම.
- **සෘණාත්මක:** ආර්ථිකය තේ-රබර් මත අධික ලෙස රඳා පැවතීම, විදේශ වෙළඳපල උච්චාවචනවලට අසුවීම, ආර්ථික අසමතුලිතතා ඇති වීම.

සමාජයට බලපෑම්:

- **ධනාත්මක:** නාගරික කේන්ද්‍ර සංවර්ධනය, නවීන සේවා අවස්ථා ඇතිවීම, සමාජ ගමන් බිමන් හැකියාව ඇතිවීම.
- **සෘණාත්මක:** සමාජ අසමානතා වැඩි වීම, දක්ෂ ඉන්දියානු කම්කරුවන් ගෙන්වීමෙන් ස්වදේශීය සමාජයට බලපෑම්, සම්ප්‍රදායික සමාජ ව්‍යුහය බිඳවැටීම, සමාජ ස්ථරගත කිරීම වැඩිවීම.

පරිසරයට බලපෑම්:

- **ධනාත්මක:** (සීමිත) ආර්ථික වන වගාවන් හඳුන්වාදීම.
- **සෘණාත්මක:** විශාල වනාන්තර විනාශය, ජෛව විවිධත්වය අඩුවීම, පස අවනතිය, ජල සම්පත් දූෂණය, පරිසර තුලනය බිඳවැටීම.

16(අ)

පුනරුද යුගයේදී සිදු වූ අධ්‍යාපන පරිවර්තනය හා එහි ප්‍රධාන අංග:

1. බටහිර අධ්‍යාපන පද්ධතිය හඳුන්වාදීම:

- **මිෂනාරි පාසල්:** 1815 වර්ෂයට පසු ක්‍රිස්තියානි මිෂනාරිවරුන් විසින් ආරම්භ කරන ලදී.
- **රජයේ පාසල්:** 1836 වර්ෂයට පසු බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත රජය විසින් ආරම්භ කරන ලදී.
- **ඉංග්‍රීසි මාධ්‍ය අධ්‍යාපනය:** ප්‍රධාන අධ්‍යාපන මාධ්‍යය ලෙස ස්ථාපිත විය.

2. උසස් අධ්‍යාපන ආයතන ආරම්භය:

- **කොළඹ ජේසු ක්‍රිස්තු කොලෙජිය** (1823)
- **රෝයල් කොලෙජිය** (1836)
- **විද්‍යාලංකාර පිරිවෙණ** (1873) වැනි බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතන

3. ස්ත්‍රීන්ගේ අධ්‍යාපනය ප්‍රචලිත වීම:

- රජයේ ගැහැණු පාසල් ආරම්භය
- මිෂනාරි ගැහැණු පාසල් ප්‍රචලිත වීම
- ස්ත්‍රීන්ගේ අධ්‍යාපන අයිතිය ස්ථාපිත වීම

4. ප්‍රජා අධ්‍යාපනය:

- බෞද්ධ පන්සල් පද්ධතිය
- හින්දු පන්සල්
- ඉස්ලාමීය මද්රසා

5. අධ්‍යාපන පුනරුදයට කැපවූ පුද්ගලයන්:

- **ජේම්ස් ද අල්විස්:** ග්‍රාමීය අධ්‍යාපනය ප්‍රචලිත කිරීම
- **සී.ඩබ්ලිව්.ඩබ්ලිව්. කන්නන්ගර:** බෞද්ධ අධ්‍යාපනය සංවර්ධනය
- **පී.ඩී.එස්. කුලරත්න:** බෞද්ධ අධ්‍යාපන ප්‍රතිසංස්කරණ

16(ආ)

බෞද්ධ පුනරුදයේ පසුබිම, අරමුණු හා එයට දායක වූ ප්‍රධාන නායකයින්:

පසුබිම: යටත් විජිත යුගයේදී බටහිර ආගමික හා සංස්කෘතික බලපෑම් හමුවේ බුද්ධාගම පසුබෑමට පත්වීමේ තත්ත්වයක් ඇති විය. මිෂනාරි ක්‍රියාකාරීත්වය, බටහිර අධ්‍යාපනය හරහා ක්‍රිස්තියානි ආගම ප්‍රචලිත වීම, බෞද්ධ සංස්කෘතිය අවතනියට පත්වීම යන කරුණු මෙම පසුබිම තුළ ඇතුළත් වේ.

ප්‍රධාන අරමුණු:

1. **බුද්ධාගම ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම** - විනාශ වූ විහාරස්ථාන ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම.
2. **බෞද්ධ අධ්‍යාපන පද්ධතියක්** ස්ථාපිත කිරීම - බෞද්ධ පන්සල්, පිරිවෙන්, විද්‍යාලයන් ආරම්භ කිරීම.
3. **බෞද්ධ සංස්කෘතිය ආරක්ෂා කිරීම** - සම්ප්‍රදායික අගයන්, චාරිත්‍ර, සාහිත්‍ය ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
4. **බෞද්ධ මාධ්‍ය හා ප්‍රකාශන** ව්‍යාප්ත කිරීම - බෞද්ධ පත්‍ර ප්‍රකාශන, ග්‍රන්ථ නිෂ්පාදනය.
5. **බෞද්ධ සංවිධාන** ගොඩනැගීම - බෞද්ධ මහා මණ්ඩලය වැනි සංවිධාන.

ප්‍රධාන නායකයින්:

1. **මිගෙට්ටුවත්තේ ගුණානන්ද හිමි** (1826-1890): බෞද්ධ විවේචනාත්මක චින්තනයේ පියා, බෞද්ධ දර්ශනය නවීකරණය කිරීම.
2. **චලිවිට සරණංකර හිමි** (1698-1778): සියම් නිකාය ප්‍රතිස්ථාපනය, බෞද්ධ විනය පුනරුදය.
3. **අනගාරික ධර්මපාල** (1864-1933): අන්තර්ජාතික බෞද්ධ චලනයේ නායකයා, මහා බෝධි සංගමය පිහිටුවීම.
4. **දෙවන විමලධර්ම සූරිය හිමි:** බෞද්ධ අධ්‍යාපන පුනරුදයට නායකත්වය දීම.

මෙම බෞද්ධ පුනරුදය ශ්‍රී ලංකාවේ සංස්කෘතික හා ආගමික අධිෂ්ඨානය වර්ධනය කිරීමට මූලික වූ අතර, ජාතිකවාදී චින්තනය ඇති වීමට ද බලපෑම් ඇති කළේය.